

Upsalan kokouksen riemujuhlaplakaatti Maskun kirkossa

*Igenom Himlens Nåd en Ålder är förfluten,
Seen rät en Siäle-Frid i Swea-Land blef sluten,
Seen Endrägts-Andan huld hoos oss sin Hwilo fann,
Och kättersk Läreswärn ward ewigt lyst i bann.*

*Thet Ewangeliske Skiep som här i Norden swärwat, Och i så långan tijd för Swall och
Klippor bäfwat,
Då fick sin rätta Fahrt, samm in i lugn och böör,
Och fijkte till then Hamn som oss til Himla föör.*

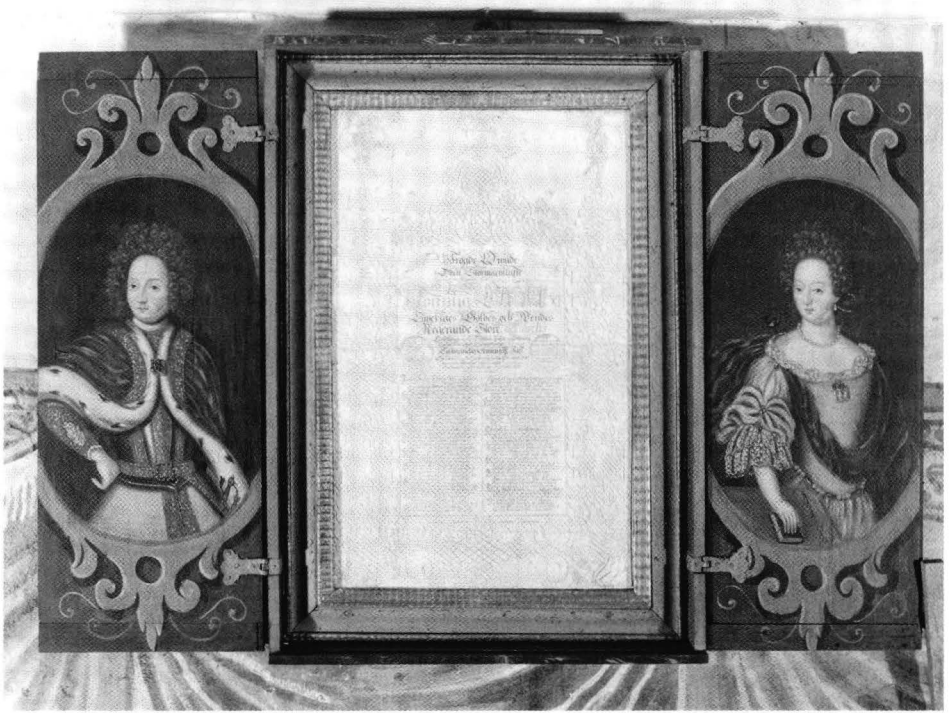
*Thes Folk blef stält i skick sin Gud at troligt ähra, Som os Proheters mun och som
Apostlar lära:
Blef ifrån fäfängt Skrock och mensklig Willo reent,
Blef med sin Himmels Bud och med sig sielf föreent.*

Upsalan kokouksen satavuotisjuhlaa vuonna 1693 vietettiin komeasti Ruotsin valtakunnassa. Kuningas Kaarle XI painatti juhlinnan organisoijan Jesper Svedbergin mahtipontisen juhlarunoelman säkeet muistoplakaatiksi tukholmalaisen Ambrosius Hedengrahnin kuparikaiverrusliikkeellä. Kauniilla kalligrafialla toteutettu plakaatti tuotti kaivertajalleen melkoiset tulot, sillä se hankittiin useimpiin valtakunnan kirkkoista.

Maskun seurakunta kehystytti hankkimansa grafiikanlehden tavanomaista näyttävämmiin. Kehyslaitteen siipimäisiin oviin maalautettiin vuonna 1698 kuningas Kaarle XI:n ja kuningatar Ulrika Eleonooran muotokuvat. Maalaukset teki turkulainen maalarimestari Lars Myra.¹

Kaarle XI oli kuollut edellisenä vuonna ja kuningatar Ulrika Eleonoora jo useita vuosia aikaisemmin. Mitkä erityiset syyt johtivat siihen, että Maskun kirkkoon hankittiin tällainen erikoisuus? Upsalan kokouksen riemurunoa kehystävälle edesmenneen hallitsijaparin muotokuvalle ei nimittäin tunneta yhtään vastinetta suomalaisista kirkosta.

¹ Turun maakunta-arkisto. Maskun kirkonarkisto III Gm 1:2 Tilikirja 1690–1725; Tove Riska, *Mynämäen rovastikunta. Suomen kirkot – Finlands kyrkor* 2. Helsinki 1961, 159; Bengt von Bonsdorff, *Det målade porträttet. Konsten i Finland från medeltid till nutid*. 1978, 85; Hanna Pirinen, *Sauvon kirkon lehterinkaidemaalaukset vuodelta 1695. Johannes Gezelius nuoremman kuvaohjelma. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran vuosikirja – Finska Kyrkohistoriska Samfundets Årsskrift* 87–88 (1997–1998). Jyväskylä 1999, 150.

Upsalan kokouksen riemujuhlaplakaatti kehyskuvineen Maskun kirkossa. Kuva Museovirasto.

Ylistys Jumalan ja kuninkaan armoteoille

Tärkeimmät vaikuttimet riemurunon kehystämishankkeessa osoittautuvat vahvasti henkilökohtaisiksi. Taustavaikuttajana asiassa on toiminut Maskun kirkkoherra Isacus Pihlman, jolle Kuninkaallinen Majesteetti oli armossaan vuonna 1689 määrännyt Maskun ylimääräiseksi sivuvirkapitäjäksi eli anneksiksi. Varsinaisena leipätyönään Pihlman hoiti Turun triviaalikoulun rehtorin virkaa. Kaarle XI:n kuoleman jälkeen kuninkaalliset anneksit järjestettiin uudelleen, ja niin Pihlmanin sai jättää vuonna 1698 hyvästit maskulaisille. Hänen johdettavakseen määrättiin Turun tuomiokirkon suomenkielinen seurakunta.²

Upsalan kokouksen juhlavuosi oli Pihlmanin uran huippuaikaa. Hän pääsi pappissäädyn edustajaksi valtiopäiville Tukholmaan. Turun hiippakunnan papiston ryhmää johti piispa Johannes Gezelius nuorempi. Pihlmanin ohella valtiopäiväedustajina olivat Korppoon, Perniön ja Maalahden kirkkoherrat.³

Pihlmanin valtiopäivämatka tärkeine tapahtumineen selittää myös sitä, miksi Maskun seurakunnan varoilla maalautettiin tavallisen kuningasmuotokuvan sijasta mo-

² Carl Henric Strandberg, *Åbo stifts herdaminne, ifrån reformationens början till närvarande tid* I. Åbo 1832, 146.

³ *Prästeståndets riksdagsprotokoll på riksgäldskontorets uppdrag*, utg. av Lennart Thanner. 4 (1680–1714). Norrköping 1962, 406, 454.

lemmat hallitsijapuolisot. Kuningatar Ulrika Eleonooran kuolema ja hautajaiset osuivat valtiopäivien istuntokauden ajalle. Papisto lähetti valtuuskunnan esittämään surunvalittelunsa kuninkaalle heti kuningattaren kuoleman jälkeen. Pappisäätyä edusti seitsemänkymmentäkaksimiehininen delegaatio kuningattaren hautajaisissa 28.11.1693.⁴

Koululaitos teokratian palveluksessa

Turkulainen koulumies Pihlman palasi muistoissaan uransa loistokkaimpiin tapahtumiin tilatessaan kehyksen Upsalan kokouksen riemujuhlaplakaatille. Kuninkaallinen anneksi merkitsi rehtori Pihlmanille tunnustusta ansioista virkamieskunnan kasvattajana ja innoitti häntä tehtävissään toteuttamaan uskollisesti teokraattisen yhteiskuntaideologian tavoitteita.

Kaarle XI:n kaudella 1660–1697 Ruotsin poliittinen kehitys johti absolutismiin. Kuningas nousi yksinvaltaan 1680-luvun alussa. Huippunsa karoliininen itsevaltius saavutti kuninkaan suvereniteettijulistuksella 1693. Julistuksen mukaan kuninkaanelta oli absoluuttinen. Itsevaltias ei ollut vastuussa teoistaan millekään maanpäälliselle taholle. Hänellä oli oikeus mielensä mukaan ohjata ja hallita valtakuntaansa.

Hallitsija oli teokratian oppien mukaan lakien yläpuolella, joskaan hän ei saanut asettua oikeuden yläpuolelle. Teokratian teoria korosti sitä, että kuningas oli hallitsija Jumalan armosta.

Absolutismi sai tukea luterilaisen ortodoksian vaalimasta teokraattisesta esivalta-käsityksestä. Papisto osoitti saarnatoimessaan kerkeästi kuuliaisuutta esivallalle. Vanhasta testamentista ammennettiin aineistoa kuningasta ylistäviin saarnoihin ja runomuotoisiin teksteihin.⁵

Papisto oli avainasemassa yksinvaltaisen valtiomahdin kuningasmyönteisten periaatteiden mukauttamisessa kaikkialle yhteiskuntaelämään. Papiston koulutuksessa noudatetut yhtenäiset opetustavoitteet juurruttivat teokratian ainekset syvälle hengellisen säädyn ajatusmaailmaan. Saksalaisen teologin Matthias Hafenrefferin dogmatiikan oppikirjaa *Loci theologi* opiskeltiin kaikilla oppilaitosasteilla triviaalikoulusta yliopistoon. Hafenrefferin kirja iskosti lukijoidensa mieleen Melanchthonin kolmisäätyopin.⁶ Sen mukaan hengellisen opetussäädyn (ecclesiasticus) tuli julistaa Jumalan sanaa, jakaa sakramenteja ja vastata sielunhoidosta. Poliittinen sääty (politicus) piti yllä järjestystä ja hallitsi. Huoneenhallituksen eli perheen (oeconomicus) tehtävänä oli toteuttaa kristillisen elämän hyveitä arkipäivän elämässä.

⁴ Mainittu teos 435, 437.

⁵ Toivo J. Paloposki, Teokratia ja karoliininen yksinvaltius. *Investigatio memoriae patrum. Libellus in honorem Kauko Pirinen*. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia – Finska Kyrkohistoriska Samfundets handlingar 93. Rauma 1975, 359–360, 371; Nils Ekedahl, »Konungen til nytta». Andlig retorik och social disciplinering i en predikan av Haqvin Spegel. *Kyrkohistorisk Årsskrift* 1995, 39–43.

⁶ Pentti Laasonen, *Suomen kirkon historia* 2. Porvoo 1991, 204–207.

SUMMARY

The jubilee placard of the Meeting of Uppsala in Masku Church

The placard commemorating the centenary of the Meeting of Uppsala (1693) that was obtained for Masku Church in Southwest Finland was given a more ornate frame than was customary. In 1698 the portraits of King Charles XI and Queen Ulrika Eleonora were executed by master painter Lars Myra of Turku on the wing-shaped doors of the frame.

The initiative for painting the portraits of the recently deceased royal couple was taken by Isacus Pihlman, vicar of the parish of Masku. Pihlman's main occupation was the post of headmaster of the Trivium School of Turku. In 1689 King Charles XI had awarded the parish of Masku to be Pihlman's personal sinecure. The motives of the portrait project were largely personal. The centenary jubilee of the Uppsala Convention was the peak period of Pihlman's career. He was a representative of the Estate of the Clergy at the *Riksdag* (Diet) of 1693 in Stockholm. Pihlman's journey to the *Riksdag* and its important events also explain why he commissioned a painting of the royal couple instead of a conventional portrait of the king. The death and funeral of Queen Ulrika Eleonora coincided with the sessions of the *Riksdag*.

The ensemble of painted works obtained for the church of Masku is to be interpreted in terms of the theocracy that dominated the contemporary political climate. The clergy played a key role in the process of inculcating the pro-monarchic principles of autocratic rule among all sectors of society.

In its preaching, the clergy readily displayed its obedience to higher authority.